

EKONOMİK KRİZ VE İŞÇİ SINIFI: 1998-2002

1 Aralık 2021

Yıldırım Koç

Genellikle 2001 krizi olarak bilinen sorunlar yumağı esasında 1998-2002 yıllarını kapsamaktadır. Ancak bu sürecin işçi sınıfı üzerindeki etkisi ağırlıklı olarak 2001 yılında yaşandı. Bu ekonomik krizde de öncelikli neden, Türkiye ekonomisinin kazandığı dövizden daha fazla döviz harcamasıydı.

Türkiye ekonomisinde sabit fiyatlarla GSMH 1998 yılında yüzde 3,9 oranında arttı ve 1999 yılında yüzde 6,1 oranında azaldı. 2000 yılındaki yüzde 6,3'lük bir artışın ardından, 2001 yılında yüzde 9,4 oranında bir küçülme yaşandı. Kişi başına sabit fiyatlarla GSMH ise 1998 yılında yüzde 2,0 oranında artarken, 1999 yılında yüzde 7,8 oranında küçüldü. 2000 yılındaki yüzde 4,2 oranındaki artışın ardından 2001 yılında yüzde 11,0 oranında bir azalma gerçekleşti.

1998 yılında gelir getirici bir işte çalışan 15,6 milyon kişinin 7,7 milyonu (% 49,4) ücretliydi. Kendi hesabına çalışanlar ve işverenler 6,1 milyon, ücretsiz aile çalışanları da 1,8 milyon kişiydi. 2004 yılındaysa gelir getirici bir işte çalışan toplam 19,6 milyon kişinin 10,7 milyonu (%54,6) ücretliydi.

1998-2002 ekonomik krizinin ağırlıklı nedeni yine döviz sıkıntısıydı ve işçileri etkilemesi 2001 yılında gerçekleşti. Memurlar ise 2000 yılında gelir kaybı yaşadı.

Kamu kesimi işçilerinin ele geçen net gerçek ücretleri 1998 yılında yüzde 1,3 oranında azaldı; ancak 1999 yılında yüzde 42,1 oranında arttı. Ücret artışı 2000 yılında yüzde 6,9 oranında devam etti. Ancak 2001 kriziyle birlikte kamu kesimi işçilerinin net ele geçen gerçek ücretlerinde 2001 yılında yüzde 11,5 ve 2002 yılında da yüzde 9,2 oranında azalma yaşandı. Ancak 2002 yılındaki ücret düzeyi yine de 1997 yılındaki düzeyin üstündeydi. Net gerçek asgari ücret ise 2000 yılında yüzde 14,4, 2001 yılında yüzde 14,1 oranında azaldı.

Özel sektör işçilerinin ele geçen net gerçek ücretleri 1998 yılında yüzde 17,0 oranında arttı. ücret artışı 1999 yılında yüzde 11,6 ve 2000 yılında yüzde 1,1 oranlarında devam etti. Ancak 2001 yılında ücretler yüzde 20,3 oranında azaldı. Azalma, 2002 yılında yüzde 1,0 oranında devam etti.

Memurların ele geçen net gerçek aylıkları 1998 yılında yüzde 1,3 oranında azaldı, 1999 yılında yüzde 4,5 oranında arttı. Gelirlerdeki artış 2000 yılında yüzde 11,5 ve 2001 yılında yüzde 3,8 düzeyinde oldu.

Bu dönemde önemli eylemler gerçekleştirildi; sınıf mücadelesinin odaklandığı noktalar, sosyal güvenlik haklarını kısıtlamayı amaçlayan girişimlerin, özelleştirmelerin ve taşeronluğun önlenmesiydi. Kamu çalışanları da sendikal hak ve özgürlükleri için büyük mücadeleler verdiler ve etkili eylemler yaptılar.

14 Temmuz 1999 günü Türkiye tarihinde ilk kez tüm ücretli örgütlerinin katıldığı Emek Platformu oluşturuldu. 24 Temmuz 1999 günü de Ankara'da Kızılay Meydanı'nda yaklaşık 350 bin kişinin katıldığı ve sosyal güvenlik hakkındaki kanun tasarısının TBMM genel kurulundaki görüşmelerini kesintiye uğratan büyük bir miting yapıldı. Ayrıca özelleştirmelere ve işyeri kapatmalarına karşı birbirinden kopuk eylemler gerçekleştirildi.

1998-2001 krizi de işçi sınıfı açısından devrimci bir durum yaratmadı, kendiliğindenci kitle hareketlerine yol açmadı. Dünya kapitalizmi bir durgunluk yaşıyordu, ancak krizde değildi. Türkiye, dışa bağımlılığını artıran bazı baskıları kabullenerek dış kaynak bulabildi ve krizin olumsuz etkilerini azaltabildi.

Türkiye işçi sınıfı tepkilerini göstermede son derece dikkatlidir. 2001 krizinin etkilerinin hissedildiği dönemde, milletvekili genel seçimleri yaklaşıyordu. İnsanlar, tepkilerini risk de içeren kitle eylemleriyle göstermek yerine, seçimleri beklemeyi tercih etti. Bu dönemden hareketle, belki de, sorunların arttığı koşullarda seçim gündemdeyse riskli kitle eylemlerine başvurma eğiliminin zayıfladığı, seçimin uzakta olduğu ve iktidarın zayıfladığı algısının oluştuğu koşullarda da kitle eylemlerinin artma eğiliminin güçlendiği söylenebilir.

Bu krizin yarattığı sorunlar, bu yıllarda koalisyon hükümetinde yer alan siyasi partilerin oy oranlarını ciddi biçimde düşürdü.

Bülent Ecevit 28.5.1999-18.11.2002 döneminde başbakandı. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz da devlet bakanı ve başbakan yardımcısıydı.

1999 milletvekili genel seçimlerinde DSP 6,9 milyon (%22,2) oy aldı. Ekonomik kriz sonrasında yapılan 2002 milletvekili genel seçimlerindeki oy sayısı 384 binde (%1,2) kaldı.

MHP 1999 milletvekili genel seçimlerinde 5,6 milyon (%18,0) oy aldı. 2002 seçimlerinde 2,6 milyonda (%8,4) kaldı.

1999 milletvekili genel seçimlerinde ANAP 4,1 milyon (%13,2) oy aldı. Oy sayısı kriz sonrasındaki 2002 milletvekili genel seçimlerinde 1,6 milyonda (%5,1) kaldı.

Ekonomik kriz sürecinde iktidarda koalisyon ortağı olarak bulunan DSP, ANAP ve MHP, 2002 sonundaki milletvekili genel seçimlerinde büyük oy kaybına uğradı. Üç partinin 1999 seçimlerindeki toplam oyu 16,6 milyondur; 2002'de 4,6 milyona indi. Üç partinin toplam oy oranı da yüzde 53,4'ten 14,7'ye geriledi.

Seçmenler, Türkiye tarihinin en büyük krizlerinden biri olan 1998-2002 ekonomik krizinin faturasını iktidarda bulunan DSP, MHP ve ANAP'a ödettirdi.

Ekonomik krizin aşılmasında, emperyalist güçlerin, Dünya Bankası Başkan Yardımcılarından Kemal Derviş aracılığıyla Türkiye'ye ilettiği ekonomik program çerçevesinde verilen dövizlerin etkisi oldu. Ancak bu yeni döviz kaynağının karşılığı, Türkiye ekonomisinin uluslararası sermayeye ve emperyalizme daha fazla bağımlı hale getirilmesi ve Türkiye'nin ABD emperyalizminin Büyük Ortadoğu Projesi'nde aktif rol almasının sağlanmasıydı. Ayrıca bu yıllarda henüz dünya kapitalizminin küresel krizi olmadığından, kaynak daha kolay bulunabiliyordu.